

Юрій Сорока
Марія Згурська

100 ВАЖЛИВИХ
ПОСТАТЕЙ
УКРАЇНИ

Справжня історія

2-ге видання,
перероблене й доповнене

Харків
«ФОЛІО»
2024

ЗМІСТ

Аскольд і Дір (IX сторіччя). <i>Юрій Сорока</i>	6
Рюрик (?—879). <i>Юрій Сорока</i>	8
Олег Віщий (?—912 (922)). <i>Юрій Сорока</i>	10
Ігор Рюрикович (878—945). <i>Юрій Сорока</i>	12
Княгиня Ольга (?—969). <i>Юрій Сорока</i>	14
Святослав (931 (938) — 972). <i>Юрій Сорока</i>	16
Володимир Великий (960 (963) — 1015). <i>Юрій Сорока</i>	18
Ярослав Мудрий (близько 978—1054). <i>Юрій Сорока</i>	20
Анна Ярославна (1024 (1025) — після 1075). <i>Юрій Сорока</i>	22
Данило Галицький (1201—1264). <i>Юрій Сорока</i>	24
Іван Федоров (1510—1583). <i>Юрій Сорока</i>	26
Дмитро Вишневецький (Байда) (? — 1564). <i>Юрій Сорока</i>	28
Северин Наливайко (? — 1597). <i>Юрій Сорока</i>	30
Костянтин-Василь Острозький (1526—1608). <i>Юрій Сорока</i>	32
Самійло Кішка (1530—1602 (1620)). <i>Юрій Сорока</i>	34
Петро Конашевич Сагайдачний (? — 1622). <i>Юрій Сорока</i>	36
Михайло Дорошенко (? — 1628). <i>Юрій Сорока</i>	38
Мелетій Смотрицький (1577—1633). <i>Юрій Сорока</i>	40
Петро Могила (1596—1647). <i>Юрій Сорока</i>	42
Богдан Хмельницький (1595—1657). <i>Юрій Сорока</i>	44
Ієремія Вишневецький (1612—1651). <i>Юрій Сорока</i>	46
Іван Богун (? — 1664). <i>Юрій Сорока</i>	48
Іван Виговський (? — 1664). <i>Юрій Сорока</i>	50
Юрій Немирич (1612—1659). <i>Юрій Сорока</i>	52
Петро Дорошенко (1627—1698). <i>Юр-ій Сорока</i>	54
Іван Мазепа (1639 (?) — 1709). <i>Юрій Сорока</i>	56
Юрій Хмельницький (1641—1685). <i>Юрій Сорока</i>	58
Пилип Орлик (1672—1742). <i>Юрій Сорока</i>	60
Феофан (Єлеазар) Прокопович (1681—1736). <i>Юрій Сорока</i>	62
Аль-Аккірмані (? — 1760). <i>Марія Згурська</i>	64
Григорій Сковорода (1722—1794). <i>Юрій Сорока</i>	66
Паїсій Величковський (1722—1794). <i>Марія Згурська</i>	68
Іван Котляревський (1769—1838). <i>Юрій Сорока</i>	70
Тарас Шевченко (1814—1861). <i>Юрій Сорока</i>	72

Микола Костомаров (1817—1885). <i>Юрій Сорока</i>	74
Платон Симиренко (1821—1863). <i>Юрій Сорока</i>	76
Павло Чубинський (1839—1884). <i>Юрій Сорока</i>	78
Михайло Старицький (1840—1904). <i>Юрій Сорока</i>	80
Михайло Драгоманов (1841—1895). <i>Юрій Сорока</i>	82
Микола Лисенко (1842—1912). <i>Юрій Сорока</i>	84
Ілля Мечников (1845—1916). <i>Юрій Сорока</i>	86
Юліан Охорович (1850—1917). <i>Марія Згурська</i>	88
Марія Заньковецька (1854—1934). <i>Юрій Сорока</i>	90
Дмитро Яворницький (1855—1940). <i>Юрій Сорока</i>	92
Іван Франко (1856—1916). <i>Юрій Сорока</i>	94
Шолом-Алейхем (1859—1916). <i>Юрій Сорока</i>	96
Володимир Вернадський (1863—1945). <i>Юрій Сорока</i>	98
Павло Скоропадський (1873—1945). <i>Юрій Сорока</i>	100
Ольга Кобилянська (1863—1942). <i>Юрій Сорока</i>	102
Андрей Шептицький (1865—1944). <i>Юрій Сорока</i>	104
Михайло Грушевський (1866—1934). <i>Юрій Сорока</i>	106
Василь Стефаник (1871—1936). <i>Юрій Сорока</i>	108
Леся Українка (1871—1913). <i>Юрій Сорока</i>	110
Соломія Крушельницька (1872—1952). <i>Юрій Сорока</i>	112
Казимир Малевич (1879—1935). <i>Юрій Сорока</i>	114
Симон Петлюра (1879—1926). <i>Юрій Сорока</i>	116
Володимир (Зеєв) Жаботинський (1880—1940). <i>Юрій Сорока</i>	118
Нестор Махно (1888—1934). <i>Юрій Сорока</i>	120
Ігор Сікорський (1889—1972). <i>Юрій Сорока</i>	122
Остап Вишня (1889—1956). <i>Юрій Сорока</i>	124
Євген Коновалець (1891—1938). <i>Юрій Сорока</i>	126
Йосиф Сліпий (1892—1984). <i>Юрій Сорока</i>	128
Микола Хвильовий (1893—1933). <i>Юрій Сорока</i>	130
Голда Меїр (1898—1978). <i>Юрій Сорока</i>	132
Саймон Кузнець (1901—1985). <i>Марія Згурська</i>	134
Улас Самчук (1905—1987). <i>Марія Згурська</i>	136
Іван Багряний (1906—1963). <i>Юрій Сорока</i>	138
Олена Теліга (1906—1942). <i>Юрій Сорока</i>	140
Сергій Корольов (1906—1966). <i>Юрій Сорока</i>	142

Роман Шухевич (1907—1950). <i>Юрій Сорока</i>	144
Лев Ландау (1908—1968). <i>Марія Згурська</i>	146
Степан Бандера (1909—1959). <i>Юрій Сорока</i>	148
Микола Амосов (1913—2002). <i>Юрій Сорока</i>	150
Борис Патон (1918—2020). <i>Юрій Сорока</i>	152
Сергій Параджанов (1924—1990). <i>Юрій Сорока</i>	154
Ліна Костенко (нар. 1930). <i>Юрій Сорока</i>	156
Мирослав Попович (1930—2018). <i>Марія Згурська</i>	158
Любомир Гузар (1933—2017). <i>Юрій Сорока</i>	160
Карл Саган (1934—1996). <i>Юрій Сорока</i>	162
Леонід Кравчук (1934—2022). <i>Марія Згурська</i>	164
Василь Симоненко (1935—1963). <i>Юрій Сорока</i>	166
В'ячеслав Чорновіл (1937—1999). <i>Юрій Сорока</i>	168
Василь Стус (1938—1985). <i>Юрій Сорока</i>	170
Валерій Лобановський (1939—2002). <i>Юрій Сорока</i>	172
Богдан Ступка (1941—2012). <i>Юрій Сорока</i>	174
Мустафа Джемілев (нар. 1943). <i>Марія Згурська</i>	176
Володимир Івасюк (1949—1979). <i>Юрій Сорока</i>	178
Назарій Яремчук (1951—1995). <i>Юрій Сорока</i>	180
Леонід Каденюк (1951—2018). <i>Юрій Сорока</i>	182
Олег Блохін (нар. 1952). <i>Юрій Сорока</i>	184
Квітка Цісик (1953—1998). <i>Юрій Сорока</i>	186
Марк Паславський (1959—2014). <i>Юрій Сорока</i>	188
Юлія Паєвська (Тайра) (нар. 1968). <i>Марія Згурська</i>	190
Валерій Залужний (нар. 1973). <i>Марія Згурська</i>	192
Василь Сліпак (1974—2016). <i>Марія Згурська</i>	194
Володимир Зеленський (нар. 1978). <i>Марія Згурська</i>	196
Дмитро Марченко (нар. 1978). <i>Марія Згурська</i>	198
Святослав Паламар (Друг Калина) (нар. 1982). <i>Марія Згурська</i>	200
Кирило Буданов (нар. 1986). <i>Марія Згурська</i>	202
Сергій Волинський (Волина) (нар. 1992). <i>Марія Згурська</i>	204

АСКОЛЬД І ДІР (ІХ сторіччя)

Аскольд і Дір (Радзивіллівський літопис)

Князі Аскольд і Дір правили Київською Руссю у той період, який досліджений надто мало, щоб можна було з впевненістю стверджувати про правдивість або помилковість літописних фактів їхнього життя. Насправді версій про походження прадавніх князів існує декілька. Згідно з твердженням академічної історіографії, Аскольд і Дір правили у Києві у 60—80-х рр. ІХ сторіччя. Про це повідомляє «Повість минулих літ» під 866 роком: «...вирушили Аскольд та Дір на греків і обложили Царгород двома сотнями кораблів...». Як повідомляє літопис, тоді імператор Михайло змушений був заплатити контрибуцію і підписати вигідний для русичів мирний договір.

Однак, якщо існування Аскольда і Діра літопис підтверджує, розуміння того, ким насправді були ці люди, він не полишає. Щодо постаті Аскольда, літопис Нестора називає його воєводою Рюрика. Однак у Київському літописі, який побачив світ орієнтовно у 1037—1039 роках, вказується: Аскольд і Дір були рідними братами і нащадками легендарного Кия. Втім, автентичність цієї частини Київського літопису беруть під сумнів більш пізні дослідники. Вони стверджують, що на сторінках літопису спочатку йшлося лише про Аскольда. Ім'я Діра було внесене пізніше. Про те, що Аскольд і Дір не княжили у Києві, одночасно свідчать і обставини їх поховання. Згідно з даними літопису, воїни Олега убили обох князів одночасно. Виникає питання: чому поховали їх у різних місцях Києва, помітно віддалених одне від одного? А саме про цей факт згадує Нестор: «А Дірова могила за святою Ориною».

Про те, що Аскольд і Дір князували у різний час, говорить нам і праця Аль-Масуді, арабського географа Х сторіччя. Він стверджував, що «першим серед слов'янських царів є Дір». Дякуючи його працям, історики вважають, що Дір князував після Аскольда, тобто у 70—80-х рр. ІХ сторіччя. У такому випадку вояки Олега, увійшовши до Києва, убили лише Діра, а князь Аскольд помер раніше.

Цікавою з точки зору висвітлення ранніх років становлення Київської Русі є праця українського історика Омеляна Пріцака, який був

Смерть Аскольда і Діра. Гравюра Ф. Бруні. 1839 р.

змушений емігрувати у США у 1943 році. Деякі етапи досліджень ученого підтверджують висновки академічних істориків стосовно життя Аскольда і Діра. Однак містять вони й цікаві відмінності. Так, згідно з твердженням дослідника, похід на Візантію у 860 році був організований двома варязькими воєначальниками, яких звали Гастінг і Бйорн. Саме вони на чолі війська вирушили з Тмутаракані через Азовське море до Константинополя. Після згоди візантійців заплатити викуп Гастінг і Бйорн відступили. Згідно із свідченнями скандинавських джерел, на які посилається Омелян Пріцак, Гастінг вирушив до Британії, а Бйорн залишився князувати у Полоцьку. Саме у Полоцьку він був убитий варягом на ім'я Лот Кнауут, відомим також під іменем Хельг, або Олег Віщий. Неважко здогадатись також, що Гастінг і Бйорн були не хто інші, як Аскольд і Дір. Яка з версій життя князів є правдивою — вирішувати читачеві. Але безсумнівним є той факт, що кожен з них залишив вагомий слід в історії Київської держави.

Срібна монета — Аскольд, випущена НБУ

РЮРИК (?—879)

Постать князя Рюрика в українській історії є одним з образів, які містять найбільшу кількість протиріч і надто мало надійних джерел

Рюрик.

З «Царського титулярника». 1672 р.

для встановлення історичної істини. На протязі багатьох років дослідники зламали безліч списів, видали тисячі томів праць і провели неймовірну кількість історичних розвідок, які стосуються особи Рюрика. Починаючи від епохи Середньовіччя, його образ використовувався як у літературних і наукових цілях, так і для імперської пропаганди, в результаті чого вкрився неймовірною кількістю псевдоісторичних деталей. Не вступаючи у суперечку з приводу їх правдивості чи помилковості, розглянемо, що про Рюрика повідомляє «Повість минулих літ» Нестора Літописця.

Пояснюючи походження династії київських князів, Нестор посилається на переказ про прибуття трьох братів з норманських земель, котрим слов'яни вирішили передати державну владу у Русі.

«...Вибрались від німців три брати з родами своїми, маючи з собою дружину велелюдну. Рюрик сів у Новгороді, а Синеус, брат Рюриків, на Білозері, а Трувор у Ізборську. І почали воювати всюди. Від тих варягів осілих назвалася Русь. І од тих варягів дістала назву Руська земля».

Імена братів, подані Нестором, відповідають скандинавським Hrorekr, Signiutr і Torvarr. Саме цей факт додав вагомості версії нормандського походження династії Рюриковичів. Як повідомляє літопис, по двох роках перебування варягів у руських землях брати Синеус і Трувор померли, тож вся влада сконцентрувалась в руках у Рюрика. Втім, деякі історики вважають, що брати Рюрика насправді не існували, а їхні імена можна трактувати як неточний переклад шведських слів «свій рід» (sine hus) і «вірна дружина» (thru varing).

«І сів він тут, князюючи і роздаючи мужам своїм волості, звелівши їм городи ставити: тому — Полоцьк, тому — Ростов, другому — Білоозе-

ро. А варяги по тих городах є приходні. Перші насельники в Новгороді — словени, а в Полоцьку — кривичі, в Ростові — меря, у Білоозері — весь, в Муромі — мурома. І тими всіма володів Рюрик».

Про подальшу долю князя Рюрика літописи повідомляють не надто багато. Відомо, що у 864 році жителі Новгорода повстали проти правління Рюрика. Внаслідок смуту князь змушений був вдатись до досить жорстких засобів, щоб втримати владні повноваження. Як повідомляє Никонівський літопис першої половини XVII сторіччя, за наказом Рюрика був убитий представник новгородської знаті Вадим Хоробрий, а також убили *«иных многих изби Новгородцев сьветников его»*.

Зауважимо, що досить часто постать князя Рюрика ототожнюють з особою датського конунга Рюрика Ютландського, який перебував на службі у династії Каролінгів і жив приблизно у той самий час, на який вказує «Повість минулих літ», оповідаючи про засновника правлячої династії Київської Русі. Однак довести правдивість або помилковість теорії сучасна історіографія неспроможна через брак джерел. Помер князь Рюрик, згідно з даними літопису, 879 року. По собі він залишив сина Ігора, який з часом посів київський князівський стіл.

В. Васнецов. Прибуття Рюрика в Ладугу

ОЛЕГ ВІЩИЙ (?—912 (922))

Дата народження норманського конунга Хельга, якого слов'янська традиція іменувала Олегом Віщим, достеменно невідома. Проте, на від-

Київський князь
Олег Віщий
(Радзивіллівський літопис)

міну від Кия, Щека, Хорива, а також Аскольда і Діра, про життя Олега нам відомо досить багато. На Русь він потрапив у складі війська Рюрика і за даними деяких джерел був родичем останнього. Після смерті Рюрика, отримавши посаду регента при особі юного княжича Ігоря, узурпував владу у Новгороді, а згодом вирушив на південь і захопив Київ. Саме тут Олег вирішив створити столицю майбутньої потужної держави. Датою сходження Олега на київський престол «Повість минулих літ» проголошує 882 рік:

«І пішов Олег, взявши воїв своїх багато. Варягів, чудь, словен, мерю, весь, кривичів. І прийшов до Смоленська з кривичами. І взяв город Смоленськ. І посадив у ньому мужа свого. І звідти пішов вниз. І, прийшовши, взяв Любеч, І посадив у ньому мужа свого. І прийшов до гір Київських...»

Відтоді, як оповідає літопис, Олег вирішив залишитись у Києві. Новгород, у свою чергу, був обкладений ним данню у розмірі трьохсот гривень щорічно. Цікавим є той факт, що дань новгородці платили Києву аж до часів правління Ярослава Мудрого.

З приходом до влади Олега, який виявився досить мудрим державником, Київська Русь почала стрімко набувати ваги у середньовічній Європі. Тепер кордони Русі простягалися від Балтійського моря до самого Дніпра. Поступово, застосовуючи політику і військову силу, Олег підкорив племенні союзи полян, древлян, радимичів і сіверян, які дали йому потужний ресурс для подальших завоювань. Наступним був завойований Хозарський каганат, який до цього постійно загрожував Києву. А далі погляди руського князя, як і деяких його попередників, звернулись до берегів багатой Візантії. Згідно з даними Новгородського літопису і «Повісті минулих літ», похід до Царгорода русичі здійснили у 907 році. Зібравши грандіозне за кількістю військо, Олег оточив місто і примусив візантійців підписати мирну угоду, остаточний варіант якої побачив світ у 911 році. Втім, справедливим буде зауваження, що даний

Похід Олега на Царгород. Гравюра Ф. Бруні. 1839 р.

похід згадується лише в руських літописах і жодним чином не залишив сліду у візантійському часописі.

Обставини смерті Олега Віщого залишаються неясними. Нестор Чорнорясник приводить романтичну історію про смерть князя від укусу змії, що виповзла з черепа його убитого коня. Натомість Новгородський літопис, не вдаючись у подробиці, повідомляє, що Олег загинув «за морем». Стосовно дати смерті князя, літописи теж розходяться. «Повість минулих літ» повідомляє про 912 рік. Новгородський літопис вказує на 922 рік. Пролити більше світла на обставини смерті князя Олега дозволяють праці арабського географа Аль-Масуді. Він повідомляє, що 912 чи 913 року русичі під проводом Олега Віщого на 500 човнах піднялись Доном, після чого перетягли човни волоком у Волгу і вирушили у похід до Каспію. Згідно зі свідченнями Аль-Масуді, русичі зазнали під час походу поразки і майже всі загинули. Не виключено, що серед загиблих перебував і князь Олег.

ІГОР РЮРИКОВИЧ (878—945)

Ігор відомий як перший київський князь династії Рюриковичів. Потрапивши до Києва у супроводі Олега Віщого, самостійно він почав правити лише після смерті останнього, тобто у 912 або 913 році. Про це нам сповіщає «Повість минулих літ»:

«Вліто 6421 (913) Почав княжити Ігор після Олега. У цей же час почав царювати (у Царгороді) Костянтин, Леонів син, Романів зять. І деревляни розпочали війну проти Ігоря після смерті Олега».

Ігор бере данину від деревлян (Радзивіллівський літопис)

Слід зауважити, що справа Олега Віщого з розбудови Київської Русі під час князювання Ігоря Рюриковича була продовжена. Незадовго до смерті Олег встиг одружити вихованця. Деякі істориографи дотримуються думки, що його шлюб із Ольгою було укладено 903 року. Проте доказів тому не існує, а версія виглядає досить сумнівно хоча б з тієї причини, що син Ігоря і Ольги Святослав народився 942 року. Бойове хрещення князь Ігор отримав 914 року, під час військового походу проти племінного союзу деревлян. Незважаючи на те, що деревляни були упокорені попередником Ігоря, вони вперто не бажали визнавати над собою зверхність київських князів. Похід на Іскоростень — столицю деревлян, виявився вдалим для Ігоря. Він домогся перемоги, внаслідок чого данину, яку запровадив деревлянам Олег, було значно збільшено. Наступного, 915 року, київські дружинники на чолі з Ігорем розпочали протистояння з печенігами. Внаслідок успішно проведеної кампанії проти кочовиків було укладено перемир'я і київські землі наступні п'ять років були забезпечені від нападів печенігів. Згадують про походи

князя Ігоря також східні історичні джерела. Так, перський поет, учений і мислитель Нізамі Гянджеві описував у своїх творах пограбування і знищення русичами під проводом Ігоря міста Бердаа, що розташоване на території сучасного Азербайджану.

Стосовно відносин з Візантійською імперією Ігор Рюрикович провадив традиційну для своїх попередників політику. Відомо, що 941 року він вирушив у військовий похід на Царгород. Того разу військо щастя відвернулось від князя — його флот було спалено за допомогою грецького вогню, а військо розбите. «Повість минулих літ» так описує події:

«...Феофан же зустрів їх у лодіях вогнем, і почав пускати вогонь трубами на лодії руськії. І було видно страшне чудо. І русь же, бачачи полум'я, стрибала у воду морську...»

Незважаючи на поразку, князь Ігор наступного року вчинив ще більш масштабний похід на Царгород і зрештою домогся свого. Внаслідок перемоги русичів було підписано мирний договір, вигідний Києву.

Загинув князь Ігор у 945 році від рук древлян. Вважається, що його смерть стала наслідком непродуманої політики зі збору данини. Попри те, що Іскоростень віддав усе належне до сплати згідно з попередніми домовленостями, князь Ігор спробував обкласти васалів зайвими податками. Це спровокувало бунт древлян під керівництвом князя Мала. Вони розбили загін Ігоря, взяли князя у полон і, як повідомляє літописець Лев Диякон, стратили, розірвавши на шматки за допомогою дерев.

Страта князя Ігоря. Рисунок Ф. Бруні